

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

СІЛАНТЬЄВА ЕЛІНА ЄВГЕНІЇВНА

УДК 347.962

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРИНЦИПУ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДІВ

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2014

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, професор **Марочкін Іван Єгорович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри організації судових та правоохоронних органів.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Сердюк Валентин Васильович**, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заступник керівника апарату;

– доктор юридичних наук, доцент **Городовенко Віктор Валентинович**, Апеляційний суд Запорізької області, голова.

Захист відбудеться 27 червня 2014 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 22 травня 2014 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах триваючої судово-правової реформи проблема концептуального осмислення судової спеціалізації знов постає актуальною, оскільки від цього залежить вибір подальших напрямків розвитку судової системи. Конституція України не наводить чіткого переліку видів спеціалізованих судів, однак визначає передумови їх утворення й функціонування, що охоплюють принципи поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову (ст. 6); захисту судом прав та свобод людини і громадянина (ст. 55); гарантування права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55); спеціалізації системи судів загальної юрисдикції (ст. 125); існування відповідних вищих спеціалізованих судів як вищих судових органів (ст. 125).

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. принцип спеціалізації виступає засадою організації й функціонування судової системи (п. 1 ст. 17). Закон закріплює також, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення. У них може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ (пункти 1 і 2 ст. 18 Закону). Брак одностайного розуміння всіх цих положень призводить до різного тлумачення принципу спеціалізації судів і суддів, існування різноманітних поглядів на подальший її розвиток у судовій системі України.

Незважаючи на те, що окремі питання спеціалізації судів і суддів уже не раз були предметом наукових досліджень, деякі положення, що стосуються змісту принципу спеціалізації, форм її втілення, критеріїв визначення поділу юрисдикції спеціалізованих судів і перспектив утворення їх нових видів, залишаються дискусійними. До того ж триваюча судово-правова реформа вимагає нового осмислення низки питань, зокрема, втілення цього принципу в інстанційній побудові судової системи, розвитку правосуддя у справах неповнолітніх та ін.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена потребою гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері судоустрою і ювенальної юстиції, а також необхідністю дослідження змісту і проблем практичного втілення принципу спеціалізації судової діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами.

Дисертація виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в рамках Державних цільових комплексних програм «Проблеми вдосконалення організації та діяльності суду і правоохоронних органів» (номер державної реєстрації 106U002293) і «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 21 квітня 2006 р. (протокол № 10).

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – розкриття змісту і складників принципу спеціалізації в судовій системі України, формулювання на цій підставі науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства, що регламентує організацію діяльності суду і процедуру вирішення ним юридично значущих справ. Зазначеною метою зумовлено вирішення таких завдань:

- окреслити різні підходи до розуміння сутності понять «спеціалізація судів» і «спеціалізація суддів», а також визначити їх співвідношення;
- навести авторське визначення принципу спеціалізації судів, розкрити його форми, види, а також правові й організаційні передумови розвитку спеціалізованих судів у судовій системі України;
- охарактеризувати зміст категорії «юрисдикція спеціалізованого суду» й показати її співвідношення із суміжними правовими категоріями;
- з'ясувати засади розмежування предметної юрисдикції спеціалізованих судів в Україні;
- висвітлити еволюцію принципу спеціалізації в судовій системі України у процесі проведення судової реформи;
- узагальнити іноземний досвід організації спеціалізованих судів;
- здійснити аналіз міжнародно-правових актів у сфері організації судової влади, що стосуються спеціалізованих судів і диференціації видів судочинства, встановити рівень відповідності законодавства України їх положенням;
- сформулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції з удосконалення чинного законодавства щодо реалізації принципу спеціалізації судів.

Об'єктом дослідження виступають організаційні і процесуальні правовідносини, що виникають у ході забезпечення принципу спеціалізації судів.

Предметом дослідження є організаційно-правові проблеми принципу спеціалізації судів.

Методи дослідження. У межах дисертаційної роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження й пізнання, що застосовуються в сучасній правовій доктрині. Вони і становлять методологічне підґрунтя дисертації. Загальний діалектичний метод обрано у процесі наукового пізнання сутності принципу спеціалізації судів та його змістовного наповнення. Системно-структурний – надав можливості проаналізувати зв'язок і взаємодію цього принципу з іншими вихідними положеннями організації й діяльності судової влади, поглиблено вивчити форми її практичної реалізації, визначити засади розмежування предметної юрисдикції спеціалізованих судів. Історичний і порівняльно-правовий методи дозволили простежити еволюцію спеціалізації судів у законодавстві, на практиці і в юридичній теорії України й зарубіжних держав. Формально-логічний – сприяв аналізу змісту досліджуваного принципу, з'ясуванню й роз'ясненню норм чинного законодавства. Дотримання вимог правильної логічної побудови понять, суджень та умовиводів гарантувало обґрунтованість і достовірність зроблених висновків. Оперування всіма цими методами у взаємозв'язку забезпечило повноту й об'єктивність дослідження.

Теоретичне підґрунтя цього наукового дослідження становлять публікації з філософії права, соціології, загальної теорії держави і права, конституційного права, теорії процесуального права й теоретичних основ судоустрою.

Розроблення власного бачення принципу спеціалізації судів ґрунтується на вивченні наукових праць таких сучасних українських і російських учених, як О. Б. Абросимова, В. М. Бібіло, В. Д. Бринцев, О. В. Бринцев, В. В. Городовенко, Ю. М. Грошевий, М. А. Гурвич, К. Ф. Гуценко, М. Л. Ентін, В. В. Єршов, Н. О. Колоколов, О. Р. Куйбіда, В. О. Лазарева, В. М. Лебєдєв, І. Є. Марочкін, Н. І. Матузов, Т. Г. Морщакова, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, І. Л. Петрухін, Д. М. Притика, І. А. Приходько, П. М. Рабінович, О. І. Рабцевич, В. О. Ржевський, Х. У. Рустамов, Н. Ю. Сакара, А. О. Селіванов, В. В. Сердюк, Н. В. Сібільова, Ю. О. Тихомиров, В. О. Туманов, Н. М. Чепурнова, В. Є. Чиркін, К. А. Чудиновських, М. С. Шакарян, С. В. Шевчук, В. І. Шишкін, С. Г. Штогун, В. В. Ярков та ін.

Нормативні підвалини дисертації становлять: (а) положення міжнародно-правових актів (Загальної декларації прав людини (1948 р.), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), рекомендацій і резолюцій Комітету Міністрів Ради Європи з питань організації судової влади, Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються правосуддя щодо неповнолітніх); (б) норми Конституції й законодавства України й зарубіжних держав, що стосуються принципу

спеціалізації судів; (в) практика Європейського суду з прав людини; (г) рішення Конституційного Суду України.

Емпірична база дослідження охоплює: (а) статистичні дані щодо діяльності судів України протягом 2004 – 2013 рр.; (б) узагальнення досвіду організації роботи модельних судів України за 2004 – 2013 рр.; (в) аналіз судової практики судів загальної юрисдикції з питань розмежування предметної юрисдикції спеціалізованих судів за 2004 – 2013 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці на монографічному рівні і з урахуванням положень Конституції й законів України, міжнародно-правових стандартів у царині судоустрою, законодавства зарубіжних країн, правозастосовної практики комплексно досліджено сутність і зміст принципу судової спеціалізації, сформульовано його визначення, виокремлено види спеціалізації, її форми й передумови закріплення у чинному законодавстві, обґрунтовано необхідність удосконалення чинного законодавства, що регламентує реалізацію принципу спеціалізації в судовій системі України.

Уперше:

— принцип спеціалізації в судовій системі України характеризується як вихідне положення організації й функціонування судів, що полягає в розподілі праці між органами й посадовими особами судової влади і спрямоване на підвищення компетентності й оперативності вирішення правових спорів, віднесених до компетенції судів. Обґрунтовано, що судова спеціалізація є складником стандарту доступного правосуддя;

— диференціація суспільних відносин, яка вимагає специфічних форм їх судового захисту при розгляді справ певних категорій, розглядається як теоретична передумова для закріплення в законодавстві принципу судової спеціалізації;

— визначаються види судової спеціалізації за чинним законодавством України (спеціалізація судів, спеціалізація суддів, спеціалізація роботи в апараті суду і процесуальна диференціація);

— обґрунтовуються підстави спеціалізації судової системи – економічні, правові й соціальні;

— доведено, що праву особи на повноважний суд кореспондує обов'язок останнього прийняти до провадження й розглянути у визначеному законом порядку справу, якщо процесуальним законом вона віднесена до підсудності цього суду;

— конфлікт юрисдикцій в судовій системі визначається як суперечність нормативного регулювання предметної юрисдикції загальних судів одного рівня, яка призводить до неможливості розглянути справу

законним складом суду. Встановлено об'єктивні й суб'єктивні причини виникнення таких конфліктів;

— на підставі узагальнення судової практики конфлікти юрисдикції в судовій системі класифікуються на негативні (коли жоден суд не має права прийняти до розгляду певну справу) й позитивні (коли два й більше судів уповноважені прийняти до розгляду одну й ту саму справу й постановити рішення по ній);

— аргументуються шляхи вирішення правозастосовних та організаційно-правових конфліктів юрисдикції в судовій системі;

— визначаються передумови спеціалізації у судовій системі України, а також організаційно-правові засади становлення в Україні кримінальної юстиції щодо неповнолітніх.

Удосконалено:

— перелік форм судової спеціалізації, виокремлених на підставі узагальнення досвіду організації судових систем різних держав, який включає спеціалізацію: внутрішню, що вимагає утворення в рамках однієї судової установи різнопрофільних судових складів, і зовнішню, що зумовлює створення відокремлених судових підсистем, уповноважених розглядати певні категорії справ;

— класифікацію судових систем різних держав за критерієм їх спеціалізації з огляду на належність до певної правової сім'ї;

— тлумачення термінів «компетенція», «юрисдикція», «підвідомчість», «підсудність» стосовно суду та їх співвідношення з урахуванням принципу спеціалізації;

— підстави поділу предметної юрисдикції спеціалізованих судів за предметним, суб'єктним і комбінованим предметно-суб'єктним критеріями;

— класифікацію світових моделей ювенального суду, що розглядає справи неповнолітніх за критерієм підвідомчості вирішення справ останніх: (а) ювенальними підрозділами загальних судів; (б) спеціалізованими судовими органами, що становлять окрему гілку судової системи; (в) несудовими органами зі спеціальною компетенцією; (г) комбінованими системами органів ювенальної юстиції, що включають дитячі суди і спеціально уповноважені органи влади;

— засади поділу предметної юрисдикції спеціалізованих судів за чинним процесуальним законодавством України. Зокрема, підкреслено: (а) універсальний характер юрисдикції загальних судів, (б) визначення юрисдикції адміністративних і господарських судів з огляду на підвідомчість справ, (в) неприпустимість спорів про підсудність між спеціалізованими судами;

— тезу про необхідність запровадження в Україні системи органів кримінальної юстиції щодо неповнолітніх і вдосконалення спеціальних правил розгляду й вирішення кримінальних та адміністративних справ про правопорушення дітей;

— аргументацію щодо доцільності тлумачення поняття «ювенальна юстиція» в широкому аспекті, що має включати як спеціалізовані суддівські склади або органи, так і відповідні підрозділи правоохоронних органів, а також державні й недержавні служби захисту прав неповнолітніх.

Набули подальшого розвитку ідеї й положення:

— про важливість чіткого розмежування спеціалізованих судів за предметно-суб'єктивним критерієм;

— щодо потреби подальшого організаційного й кадрового укріплення місцевого суду як основної ланки судової системи України з метою забезпечення принципу спеціалізації судів;

— стосовно необхідності вдосконалення системи органів по захисту прав неповнолітніх, що мають скласти інституційне підґрунтя для системи ювенальної юстиції;

— про обов'язковість вжиття організаційних заходів для запровадження в судовій системі слідчих і ювенальних суддів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони сприятимуть подальшому розвитку юридичної доктрини, вдосконаленню законодавства у плані регламентації принципу судової спеціалізації. Висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані: (а) у науково-дослідницьких цілях – при подальшому розробленні наукових положень судової спеціалізації, поглибленні доктринального обґрунтування шляхів її практичного втілення; (б) у правотворчій діяльності – для вдосконалення нормативного регулювання принципу спеціалізації судів і суддів, оптимізації положень чинного процесуального й судоустрійного законодавства, опрацювання нових нормативно-правових актів у цій царині; (в) у правозастосовній діяльності – з метою забезпечення однаковості в застосуванні законодавства, що регламентує принцип судової спеціалізації і процедуру вирішення судом юридично значущих справ; (г) у навчальному процесі – при проведенні лекційних курсів і практичних занять з таких дисциплін, як «Організація судових та правоохоронних органів», «Судові системи та порівняльне судове право», «Судове право», при підготовці підручників, навчальних посібників, а також у науково-дослідницькій роботі студентів; (д) у правовиховній сфері запропоновані положення можуть бути використані як науково-теоретичний матеріал у діяльності з підвищення рівня правової культури правознавців, суддів, державних службовців і населення в цілому.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні доробки, сформульовані в дисертації, розглядалися й обговорювалися на засіданнях кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні її положення, висновки і пропозиції оприлюднені на міжнародних і регіональних науково-практичних конференціях: «Проблеми судової реформи в Україні» (м. Харків, 8 квітня 2008 р.); «Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність» (м. Харків, 20-21 травня 2008 р.); «Захист прав і законних інтересів особи у кримінальному судочинстві» (м. Харків, 20 травня 2011 р.); «Інноваційні підходи в судовому адмініструванні» (м. Київ, 10-12 вересня 2012 р.).

Публікації. Основні положення наукових пошуків відображені в 6-ти наукових статтях, 5 із яких опубліковані у фахових періодичних виданнях з юридичних наук України і 1 – в науковому юридичному періодичному виданні Російської Федерації, та 3-х тезах доповідей на вказаних науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Композиційна побудова дисертації зумовлена завданнями, що стояли перед дисертанткою, і необхідністю логічного й послідовного викладу матеріалу. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 9 підрозділів, з висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний її обсяг становить 227 сторінок, обсяг основного тексту – 184 сторінки. Список літератури містить 425 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризуються ступінь її наукового розроблення і зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, основні завдання, об'єкт, предмет і джерела дослідження, його методологічні засади, розкриваються наукова новизна і практичне значення отриманих результатів, наводяться відомості про апробацію головних результатів цієї наукової роботи.

Розділ 1. «Принцип спеціалізації в судовій системі: поняття і зміст» складається із 4-х підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Теоретичні засади судової спеціалізації»** здійснено комплексний доктринальний аналіз категорії «спеціалізація». Спеціалізація є формою суспільних відносин, які знаходять свій прояв як у звуженні людської діяльності, в обмеженні функціональних параметрів, так і в концентрації й мобілізації її зусиль у чітко визначеному напрямку, що в сукупності дозволяє швидко, якісно і з найменшими витратами вирішувати поставлені завдання. Витоками правової спеціалізації є суспільний розподіл

праці, легітимована диференціація владних структур, національно-державна суверенізація. Її метою є якомога повне й точне охоплення різноманітних особливостей, новизни й динаміки соціальних перетворень, віддзеркалення якісного стану здійснюваних реформ.

Теоретичною передумовою для закріплення в законодавстві принципу спеціалізації судів є диференціація суспільних відносин, яка вимагає специфічних форм їх судового захисту при розгляді спорів певних категорій.

У більшості сучасних держав спеціалізація судів виступає загальною сутнісною ознакою, одним з принципів організації судової системи. Вона може відбуватися або за предметом правового регулювання (предметна, галузева спеціалізація), або за суб'єктами правових відносин (суб'єктна спеціалізація), або ж бути змішаною. Сучасні судові системи характеризуються різноманітністю видів судових юрисдикцій, що зумовлено розмаїттям національних правових традицій.

Підрозділ 1.2. «Міжнародні стандарти спеціалізації в судовій системі» присвячено вивченню міжнародно-правових актів, що регламентують організацію органів судової влади. Стандарти судової спеціалізації є невід'ємним складником загальноновизнаних стандартів організації й функціонування судової влади. Останні можна класифікувати на документи універсального характеру (акти ООН) і регіональні акти (рекомендації й резолюції Комітету Міністрів Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини). Окремо слід виділити стандарти спеціалізованого правосуддя – адміністративного і ювенального судочинства.

Загальною рисою міжнародних документів, що містять стандарти ювенального судочинства, є вимога про створення в національних судових системах ювенальних судів, а також гарантування прав неповнолітніх при відправленні правосуддя, а саме: забезпечення права на захист, презумпції невинності, врахування вікових, психологічних і розумових особливостей неповнолітніх, конфіденційність судового провадження, обов'язковість участі в ньому спеціалістів – педагогів, психологів, а також законних представників неповнолітніх та ін. При судовому розгляді справ неповнолітніх мають бути дотримані вимоги швидкості, ведення протоколів і професійної компетентності.

У підрозділі 1.3. «Моделі спеціалізації судової системи у світі» наводиться порівняльно-правовий аналіз досліджуваного принципу спеціалізації судів. Судові системи за спеціалізацією є сенс класифікувати на: (а) широкоспеціалізовані й вузькоспеціалізовані, (б) внутрішньоспеціалізовані й зовнішньоспеціалізовані, (в) спеціалізовані за

критерієм особливості певної групи правовідносин і спеціалізовані за критерієм суб'єктів, справи яких розглядають суди, (г) широкоспеціалізовані в першій ланці й вузькоспеціалізовані у вищих ланках; (д) ті, що поєднують елементи наведених видів спеціалізації. Досвід країн ЄС свідчить, що спеціалізовані суди найчастіше діють на засадах колегіальності. Як правило, до складу такого суду поряд із професійними юристами входять фахівці в певній галузі (в економіці, торгівлі, митній справі, педагогіці, патентній справі тощо) або представники професійних асоціацій (роботодавців, найманих працівників). Серед спеціалізованих функціонують суди трудові, комерційні, фінансові, патентні, дисциплінарні, суди із соціальних питань, ювенальні (сімейні), спеціальної кримінальної юрисдикції (пенітенціарні з розгляду нетяжких злочинів неповнолітніх, слідчі судді) військові, з розгляду конфліктів юрисдикцій, мирові суди.

У підрозділі 1.4. «Функціонування ювенальної юстиції: порівняльно-правові аспекти» характеризуються моделі організації роботи органів ювенальної юстиції. В усіх правових системах ювенальний суд посідає центральне місце серед державних органів, уповноважених розглядати й вирішувати найскладніші справи неповнолітніх. Як правило, до системи ювенальної юстиції включені й інші державні й недержавні (громадські) органи й організації, які займаються захистом прав дітей. Розгляд справ цієї категорії осіб залежить від особливостей національної правової системи і здійснюється: (а) спеціалізованими ювенальним підрозділами (колегіями, палатами) загальних судів, які мають різні структуру й підпорядкування; (б) спеціально утвореною системою судових установ, яка є частиною загальної судової системи; причому назва суду та його компетенція різні – від розгляду ювенальними судами виключно справ про правопорушення неповнолітніх до поширення компетенції відповідних судів на широке коло цивільних, сімейних та інших справ, якщо учасником правовідносин є неповнолітня особа; (в) органами несудовими й органами зі спеціальною компетенцією (приміром, виконавчої влади); (г) комбінованими системами ювенальної юстиції, що складаються із судів, спеціально уповноважених органів виконавчої влади і громадських організацій.

Розділ 2. «Організаційно-правові проблеми розмежування предметної юрисдикції судів у судовій системі України» складається із 3-х підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Теоретичні засади визначення й розмежування юрисдикції спеціалізованих судів» розкриваються різноманітні аспекти розподілу повноважень спеціалізованих судів у судовій системі України. На підставі аналізу наукової юридичної літератури, чинного судоустрійного і процесуального законодавства, судової практики, рекомендаційних актів

пленумів вищих судів засвідчено, що повноваження суду з розгляду певних категорій справ визначаються різними термінами залежно від контексту, якот: «компетенція», «юрисдикція», «підвідомчість», «підсудність». Усі вони або вживаються як однопорядкові, синонімічні, тобто ототожнюються, або ж розглядаються як взаємозамінні.

Термін «компетенція» стосується державних органів для позначення сукупності їх повноважень і предмета відання. У широкому розумінні під поняттям «компетенція суду» слід мати на увазі все коло владних повноважень, установлених для суду законом, акт реалізації яких має обов'язкову силу для суб'єктів, які підпадають під його дію. У вузькому значенні це поняття охоплює коло повноважень суду з розгляду й вирішення юридично значущих справ з дотриманням установленної законом процесуальної форми. У широкому значенні термін «юрисдикція» рівнозначний компетенції, обсягу повноважень будь-якого органу. У вузькому розумінні юрисдикція – це: (а) правомочність вирішувати правові питання; (б) сукупність правомочностей судового або адміністративного органу щодо правового оцінювання конкретних фактів, у тому числі з вирішення спорів і застосування передбачених законом санкцій.

Судова юрисдикція становить собою сукупність повноважень суду з розгляду й вирішення спорів про право та інших справ, що стосуються прав і свобод громадян та організацій, притягнення винних у вчиненні правопорушення до відповідальності. Суди здійснюють судову юрисдикцію в окреслених законодавством формах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства.

Судова юрисдикція вирізняється структурно-функціональним характером судової влади й диференціює повноваження судів у таких вимірах, як предмет судового розгляду й судової діяльності та інстанційна побудова судової системи та її територіальність. З одного боку, юрисдикція визначає діяльність судів першої, апеляційної й касаційної інстанцій, з другого – предмет відання загальних і спеціалізованих судів. Тому в межах окремих судових юрисдикцій можна вести мову про певні юрисдикційні повноваження тих чи інших гілок судової влади. Складниками судової юрисдикції є юрисдикція предметна, функціональна й територіальна.

Чітке розмежування предметної юрисдикції між судовими підсистемами є передумовою доступу громадян до правосуддя й важливим чинником нормального функціонування судової системи. При цьому треба виходити з того, що предметна юрисдикція кожної гілки судової влади повинна бути чітко окреслена й усі справи відповідної категорії мають розглядатися лише тим судом, до підвідомчості якого вона віднесена. Для цього необхідно дотримуватися таких принципів: (а) предметна юрисдикція є

процесуальним засобом, що забезпечує реалізацію принципу спеціалізації, а кожна судова справа повинна розглядатися тим судом, до компетенції якого віднесена конкретна категорія справ; (б) за загальним правилом предметна юрисдикція має бути імперативною, щоб виключати можливість для недобросовісних сторін зловживати своїми правами й передавати спір на розгляд так званого «зручного» суду; (в) один і той самий спір не може розглядатися паралельно в різних судах, інакше за однією й тією ж справою судами 2-х підсистем можуть виноситися взаємовиключні рішення.

Підрозділ 2.2. «Юрисдикція адміністративних судів: проблемні питання» здійснено аналіз предметної компетенції адміністративних судів, основним завданням яких є захист прав і свобод громадян від незаконних дій органів публічної влади, їх службових і посадових осіб. Із цією метою адміністративний процес побудовано на таких принципових положеннях, спрямованих на максимальний захист громадянина, як-от: (а) обов'язок доказування законності й обґрунтованості відповідних форм управлінської діяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти позову; (б) суд зобов'язаний сприяти позивачеві (громадянину) у формуванні доказової бази його вимог; орган державної влади зобов'язаний подати всі наявні матеріали, що мають значення для вирішення справи; (в) принцип офіційності, який дає право суду виходити за межі позовних вимог, якщо це потрібно для повного захисту прав, свобод та інтересів особи; (г) при зверненні до адміністративного суду забороняється відмовляти у прийнятті заяви на підставі браку нормативно-правового акта, що прямо регламентує відповідні правовідносини, у такому випадку суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права).

Обґрунтовується, що в усіх країнах, де існують спеціалізовані суди, виникають колізії в регулюванні предметної юрисдикції цих судів. Вирізняють об'єктивні й суб'єктивні причин таких колізій. До об'єктивних можна віднести: (а) роздробленість судової системи, що зумовлено складністю юрисдикційної системи держави; (б) постійну динаміку розвитку приватноправових відносин; (в) політичний чинник, що зумовлює прийняття тих чи інших нормативних актів під впливом певної політичної сили. До причин суб'єктивних належать: (а) низька якість законодавства, неузгодженість і протиріччя між нормами різних актів, їх недостатня теоретична розробленість; (б) недотримання комплексного підходу у правотворчій діяльності; (в) нестабільність законодавства; (г) несвоєчасне скасування застарілих норм; (д) недостатній рівень професійної підготовки суддів.

У підрозділі 2.3. «Проблема розмежування юрисдикцій господарських судів» вивчаються питання визначення компетенції

господарських судів, у яких судочинство пристосовано до потреб юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності. Воно є більш оперативним, серед доказів переважають письмові, а процесуальні строки скорочені.

Аргументується той факт, що напрямки вирішення колізій предметної юрисдикції судів поділяються на нормотворчі, правозастосовні й організаційно-правові. До нормотворчих належить внесення змін до чинного законодавства при виявленні неузгодженості норм різних нормативних актів. Серед правозастосовних способів ліквідації колізій найбільш важливим є діяльність вищих судових органів у справі тлумачення законодавства, зокрема, у формі прийняття рекомендацій, що встановлюють порядок застосування того чи іншого нормативного акта. Організаційно-правові способи подолання колізій охоплюють: (а) прийняття законодавцем норм щодо подолання нормативних колізій, (б) установлення наслідків невідомості (непідсудності) справи при зверненні до певного судового органу, (в) відмова у прийнятті позовних заяви з причини її непідсудності конкретному суду, (г) визначення процедури вирішення юрисдикційних спорів між декількома судовими органами, (д) створення спеціальних органів з вирішення юрисдикційних колізій. Усі вказані заходи мають застосовуватися комплексно.

Розділ 3. «Організаційно-правові проблеми втілення принципу спеціалізації в судовій системі України» складається із 2-х підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Перспективи розвитку спеціалізації судів і суддів у судовій системі України» особливо наголошуються, що функціонування спеціалізованих судів у судовій системі України зумовлюється об'єктивними чинниками, а саме: (а) потребою вирішення специфічних юридичних справ, що підтверджується наявністю відповідного матеріального і процесуального законодавства; (б) історичними передумовами – існуванням державного арбітражу, який за часів СРСР не належав до судової системи і наступником якого стали господарські суди; (в) зменшенням навантаження на суддів у загальних судах і підвищенням оперативності й компетентності розгляду справ.

Спеціалізація судової системи України повинна відбуватися відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, згідно з якою побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами судового провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях).

До аргументів за утворення відокремлених спеціалізованих судових підсистем можна віднести: (а) специфіку предмета правового регулювання, (б) особливості правового статусу суб'єктів судочинства, (в) наявність процесуальних особливостей розгляду справ, (г) необхідність у спеціально

підготовлених спеціалістах у певній сфері, (д) зменшення навантаження на суддів загальних судів. Аргументи проти широкої зовнішньої судової спеціалізації зводяться до такого: (а) поділ судової влади за горизонталлю на різні самостійні судові системи призводить до ослаблення судової влади, порушення рівності прав громадян перед законом, створення громіздкої, витратної й заплутаної судової системи, ускладнення вирішення кадрової проблеми в судах; (б) запровадження великої кількості судових підсистем викликає численні конфлікти юрисдикцій між судовими підсистемами, що ускладнює доступ громадян до правосуддя й розуміння ними порядку звернення до суду; (в) створення нової гілки влади вимагає значних матеріальних та організаційних витрат.

У підрозділі 3.2. «Концептуальні засади становлення ювенальної юстиції в Україні» класифікуються органи кримінальної юстиції, діяльність яких пов'язана з неповнолітніми. Справи про злочини неповнолітніх, що вирізняються підвищеною складністю, доцільно розглядати в колегіальному складі суддів за участі осіб, які мають вищу спеціальну освіту (педагогів, психологів, медиків–психіатрів) і певний досвід роботи за фахом (на підставі ч. 4 ст. 127 КУ).

Запровадження при суді в системі органів ювенальної юстиції такого суб'єкта, як судовий вихователь, який виконував би виховну і профілактичну роботу з неповнолітніми, які вчинили правопорушення, дозволить уникнути відволікання судді від виконання своїх безпосередніх обов'язків з відправлення правосуддя, забезпечить об'єктивний і неупереджений розгляд справ, створить умови для найширшого застосування до таких правопорушників заходів, пов'язаних не з кримінальним покаранням, а зі створенням умов для їх виправлення й ресоціалізації. Постійний контроль за життям неповнолітнього, увага й надання своєчасної нелажної допомоги з боку судового вихователя мають на меті поступове його відвернення від учинення правопорушень і злочинів і виховання з колишнього злочинця законслухняного громадянина.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено вирішення наукового завдання з розроблення дефініції, змісту і складників принципу спеціалізації судів у судовій системі України, формулювання й наукового обґрунтування на цій підставі пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства, що регламентує організацію діяльності суду і процедуру вирішення ним юридично значущих справ.

1. Принцип спеціалізації судів полягає в розподілі праці між

органами судової влади та їх посадовими особами. Він спрямований на підвищення компетентності й оперативності вирішення правових спорів, віднесених до компетенції судової влади. Спеціалізація судової діяльності виступає організаційно-правовим принципом, який є невідемним складником стандарту доступності правосуддя. У більшості сучасних держав спеціалізація є загальною сутнісною ознакою судів, одним з принципів їх організації. Вона поділяється на галузеву, предметну (за предметом правового регулювання), суб'єктну (за суб'єктами правових відносин) і суб'єктно-предметну (за сукупністю двох цих критеріїв). У судових системах різних держав спостерігається доволі значна різноманітність видів судових юрисдикцій, що зумовлено розмаїттям національних правових традицій.

2. За чинним законодавством України виокремлено такі види судової спеціалізації: (а) спеціалізація судів, що реалізується шляхом утворення в судовій системі окремої підсистеми з чітко визначеною юрисдикцією з розгляду певних категорій справ; (б) спеціалізація суддів, здійснювана шляхом утворення в суді суддівських складів і колегій, які розглядають відповідні категорії справ; (в) спеціалізація роботи в апараті суду, що полягає в розподілі функціональних повноважень працівників апарату на конкретній службовій ділянці; (г) процесуальна спеціалізація, що здійснюється через диференціацію процесуальних норм в інститутах процесуального законодавства. Виділяються такі види процесуальної диференціації: (а) за стадіями процесу, його етапами та окремими процесуальними діями; (б) за рівнями розгляду справи, що віддзеркалюються в існуванні 3-х інстанцій: розгляді справи по суті, оскарженні рішення в апеляційному та касаційному порядку; (в) спрощення процесуальних дій і процедур.

3. У судових системах держав ЄС вирізняються певні тенденції розвитку принципу спеціалізації, які охоплюють: (а) розширення судової спеціалізації, що забезпечує фаховий розгляд окремих категорій справ за умов ускладнених правовідносин; (б) розширення компетенції судів першої інстанції з розгляду незначних категорій справ, що становлять окрему ланку судової системи із застосуванням у них спрощених і скорочених судових процедур; (в) звуження компетенції військових судів з передачею всіх справ за участю військовослужбовців загальним судам і з поступовою ліквідацією військових судів; установлення з боку держави судового й позасудового контролю за військовим судочинством у державах, де воно ще існує; (г) для вищих судових інстанцій (апеляційних, касаційних судів) більш характерною є внутрішня судова спеціалізація, що реалізується шляхом утворення відповідних спеціалізованих суддівських складів; (д) спеціалізовані суди першої інстанції долучаються до системи судів загальної юрисдикції на

більш високому рівні судової системи, що відбувається за рахунок перегляду рішень спеціалізованого суду нижчої ланки в суді першої інстанції, апеляційному або касаційному суді загальної юрисдикції.

4. Судова юрисдикція – це сукупність повноважень суду з розгляду й вирішення спорів про право та інших справ, що стосуються прав і свобод громадян та організацій, притягнення винних у вчиненні правопорушення до відповідальності. Вона вирізняється структурно-функціональним характером судової влади й диференціює повноваження судів у різних вимірах – щодо предмета судового розгляду і предмета судової діяльності, інстанційної побудови судової системи та її територіальності. Складниками судової юрисдикції є юрисдикція предметна, функціональна й територіальна. Предметна визначає обсяг повноважень судових органів однієї судової ланки щодо правових об'єктів судового захисту.

5. В основі розмежування юрисдикції між судами загальної юрисдикції і спеціалізованими судами традиційно лежить правило, яке можна визначити як принцип розподілу компетенції цих судів. Воно означає, що для встановлення юрисдикції спеціалізованого суду необхідно діяти методом виключення, починаючи з визначення підвідомчості справи. Якщо спеціалізованим судам справа не підвідомча, значить, її мають розглядати суди загальної юрисдикції. Розподіл справ між різними судовими підсистемами відбувається за 3-ма критеріями: (а) за змістом (предметом) правовідносин, (б) за їх суб'єктами; (в) за змішаною системою. За першим (предметним) правилом виокремлюють торговельні, податкові, фінансові й соціальні суди. Другий (суб'єктний) критерій застосовується для виділення в окрему підсистему військових і ювенальних судів. Найпоширенішою є комбінація 2-х указаних критеріїв – суб'єктного і змістовного (предметного), оскільки складність правовідносин і правозастосування не дозволяє чітко розподілити дві вказані групи правових спорів у так званому чистому вигляді.

6. Предметна юрисдикція спеціалізованих судів у судовій системі України визначається процесуальним законодавством шляхом переліку категорій справ, які має розглядати певний суд, та окреслення низки справ, непідсудних відповідному суду (ст. 12 ГПК, ст. 17, 18 КАС, ст. 15 ЦПК України). При цьому використовуються три визначальних принципи: (а) універсальний характер юрисдикції загальних судів, який полягає в тому, що останні можуть розглядати не лише справи, виникаючі із цивільних, житлових, земельних, сімейних і трудових відносин, а й інші, що не підпадають під юрисдикцію спеціалізованих судів (ч. 1 ст. 15 ЦПК); (б) визначення юрисдикції спеціалізованих судів (зокрема, адміністративних і господарських) шляхом наведення переліку справ, підвідомчих або

непідвідомчих їм (ст. 12 ГПК, ст. 17 КАС України); (в) неприпустимість спорів про підсудність між судами однієї юрисдикції, що прямо передбачено процесуальним законодавством (ст. 117 ЦПК, ст. 22 КАС, ст. 42 КПК України); (г) право на повноважний суд, якому кореспондує обов'язок суду прийняти до провадження й розглянути справу у визначеному законом порядку, якщо процесуальним законом вона віднесена до підсудності того чи іншого суду (п.1 ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

7. Колізії предметної юрисдикції судів – це протиріччя у правовому регулюванні предметної юрисдикції суду, що унеможливають визначення підсудності певної справи конкретному суду. Вони поділяються на негативні й позитивні. Негативною колізією характеризується ситуація, коли неможливо дати однозначну оцінку належності справи тому чи іншому юрисдикційному органу, що не дозволяє вирішити спірну ситуацію в якому-небудь із судів. Позитивна колізія має місце, коли одна й та ж справа може бути предметом розгляду в декількох судових органах. Обидва види колізій негативно впливають на рівень судового захисту прав і свобод громадян.

8. Проблему розмежування юрисдикції різних спеціалізованих судів слід вирішувати шляхом чіткого встановлення критеріїв її поділу в законодавстві й у правозастосовній практиці, в тому числі й у постановках і рекомендаціях вищих судових органів. Водночас у процесуальному законодавстві належить закріпити принцип неможливості оскарження рішення суду однієї спеціалізації до суду іншої спеціалізації (так зване горизонтальне оскарження), тому що це підриває фундаментальні засади побудови судової системи. З метою вдосконалення процедури вирішення колізій предметної юрисдикції спеціалізованих судів пропонуємо надати повноваження з вирішення цього питання Верховному Суду України як найвищому судовому органу в судовій системі держави.

9. Об'єктивної потреби в подальшій зовнішній спеціалізації судової системи України за предметним критерієм немає. Більш перспективним і економічно доцільним є урізноманітнення спеціалізації суддів, особливо на рівні суду місцевого. При цьому можна застосовувати принцип так званої ротації суддів одного суду, тобто зі спливом певного проміжку часу (2 – 3 роки) змінювати їх спеціалізацію. Цей прийом спрямовано на підтримку високого рівня компетентності суддів. Є сенс розробити механізм залучення до відправлення правосуддя у спеціалізованих судах осіб, які мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів. Такі судді здійснюватимуть судочинство лише у складі судових колегій.

10. Запровадження в Україні системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх зумовлюється: (а) вимогами численних міжнародно-правових актів, до яких приєдналась Україна; (б) об'єктивними суспільними

чинниками (високим рівнем дитячої злочинності й бездоглядності, значним поширенням алкоголізму й наркоманії в середовищі підлітків), що свідчать про потребу кардинальної зміни підходів до правосуддя у справах неповнолітніх; (в) існуючою системою органів із захисту прав підлітків, що вирізняється низькою неефективністю у вирішенні їх проблем; (г) віковими, психологічними й розумовими показниками розвитку дитини, які настільки суттєві, що вимагають особливих правил провадження судочинства.

11. Кримінальна юстиція щодо неповнолітніх становить собою систему судових і правоохоронних органів, спеціалізованих державних органів, установ, громадських організацій, що захищають права неповнолітніх, розглядають і вирішують справи про їх правопорушення, здійснюють подальшу їх реінтеграцію в суспільство. Завдання органів ювенальної юстиції – підвищити рівень правового захисту дітей і відповідальності держави перед ними, знизити рівень дитячої злочинності. Це органи: (а) виконавчої влади, що здійснюють захист прав дітей, соціальне піклування про найменш захищених підлітків і попередження дитячих правопорушень; (б) правоохоронні, основними завданнями яких є попередження і припинення правопорушень неповнолітніх, облік і контроль правопорушників та осіб, схильних до їх учинення, а також дітей з неблагополучних родин; (в) судові, які розглядають і вирішують справи про злочини неповнолітніх; (г) публічної влади й недержавні установи, що виконують функцію громадського піклування про підлітків.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сілантьєва Е.Є. Проблеми формування ювенальної юстиції в Україні / Е. Є. Сілантьєва // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. – Вип. 32. – С. 424-427.

2. Сілантьєва Е.Є. До питання щодо запровадження інституту мирових суддів в Україні / Е.Є. Сілантьєва // Право і безпека. – 2006.– № 5. – С. 167-170.

3. Сілантьєва Е.Є. Деякі проблеми розмежування юрисдикції спеціалізованих судів / Е.Є. Сілантьєва // Пробл. законності: респ. міжвідом. наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 98. – С. 168-175.

4. Сілантьєва Е.Є. Теоретичні засади визначення й розмежування юрисдикції спеціалізованих судів / Е.Є. Сілантьєва // Пробл. законності: акад. зб. наук. пр. – Х.: Нац. у-т «ЮАУ», 2011. – Вип. 115.– С. 250-262.

5. Сілантьєва Е.Є. Принцип спеціалізації в судовій системі України на новому етапі судово-правової реформи / Е.Є. Сілантьєва // Пробл. законності. – Вип. 116.– – Х.: Нац. у-т «ЮАУ», 2011. – С. 231-241.

6. Силантьева Э. Е. Концептуальные основы становления ювенальной юстиции в Украине / Э. Е. Силантьева // Журн. науч. публикаций аспирантов и докторантов (г. Курск, РФ). – 2013. – № 7. – С. 49-56

7. Силантьева Е.Є. Ювенальна юстиція в Україні: кримінально-процесуальний аспект / Е.Є. Силантьева // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ. – 2008. – Вип. 3. – С. 245-247.

8. Силантьева Е.Є. Проблеми становлення інституту мирових суддів в Україні / Е.Є. Силантьева // Проблеми судової реформи в Україні: зб. тез доп. та наук. пов. сучас. наук.-практ. семінару молодих учених та здобувачів: м. Харків, 9 квіт. 2008 р. – Х.: Кроссрод, 2008. – С. 50-53.

9. Силантьева Е.Є. До питання становлення ювенальної юстиції в Україні / Е. Є. Силантьева // Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20-21 трав. 2008 р. – Ч. 2. – Х. : ХНПУ, 2008. – С. 148-150.

АНОТАЦІЯ

Силантьева Е. Є. Організаційно-правові проблеми принципу спеціалізації судів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2014.

Дисертацію присвячено дослідженню сутності і змісту принципу судової спеціалізації, виокремленню його складників і форм реалізації, обґрунтуванню необхідності вдосконалення чинного законодавства, що регламентує реалізацію цього принципу в судовій системі України.

Принцип спеціалізації є фундаментом організації й функціонування судів. Він полягає у розподілі праці між органами й посадовими особами судової системи, спрямований на підвищення компетентності й оперативності відправлення правосуддя. Обґрунтовано, що судова спеціалізація – важлива складова стандарту доступності правосуддя.

Значну увагу приділено вивченню критеріїв розмежування судової юрисдикції за її спеціалізацією, шляхів подолання юрисдикційних конфліктів у судовій системі України, організаційно-правових засад становлення й розвитку системи ювенальної юстиції в Україні.

Ключові слова: судова влада, суд, спеціалізація судів, спеціалізація суддів, судова юрисдикція, ювенальна юстиція, процесуальна диференціація.

АННОТАЦИЯ

Силантьева Э. Е. Организационно-правовые проблемы принципа специализации судов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2014.

Принцип специализации является фундаментом организации и функционирования судов. Он заключается в разделении труда между органами и должностными лицами судебной системы, направлен на повышение компетентности и оперативности отправления правосудия. Обосновано, что специализация судов – это важная часть стандарта доступности правосудия.

Определены виды судебной специализации по законодательству Украины, охватывающие специализацию судов, судей, работы в аппарате суда и процессуальную дифференциацию. На основании обобщения опыта организации судебных систем различных государств выделены две формы судебной специализации: (а) внутренняя, требующая образования в рамках одного судебного учреждения специализированных судебных составов, и (б) внешняя, обуславливающая образование обособленных судебных подсистем, уполномоченных рассматривать определенные категории дел.

Представлена классификация реализации принципа специализации в судебных системах, которая может быть: (а) широкой и узкой, (б) внутренней и внешней, (в) предметной и субъектной, (г) широкой в первой инстанции и узкой в высших инстанциях; (д) комбинированной, то есть сочетающей элементы приведенных видов специализации. Опыт стран ЕС свидетельствует, что специализированные суды зачастую действуют на основе коллегиальности с привлечением судей-специалистов в определенных сферах знаний.

Проведена классификация мировых моделей ювенального суда, уполномоченного рассматривать дела несовершеннолетних. В мировой практике встречаются: (а) ювенальные подразделения судов общей юрисдикции, (б) специализированные судебные органы, составляющие отдельную ветвь судебной системы, (в) несудебные органы со специальной компетенцией, (г) комбинированные системы органов ювенальной юстиции, включающие детские суды, специально уполномоченные органы исполнительной власти, а также общественные организации.

Конструкция «конфликты юрисдикций в судебной системе» толкуется как противоречия нормативного регулирования предметной

юрисдикции судов одного уровня, влекущие невозможность рассмотрения дела законным составом суда. Обобщение судебной практики позволяет конфликты юрисдикций в судебной системе классифицировать на отрицательные (когда ни один суд не вправе принять к рассмотрению определенное дело) и положительные (когда два и более судов уполномочены принять к рассмотрению одну и то же дело и разрешить его). Аргументируются пути устранения правоприменительных и организационно-правовых конфликтов юрисдикций в судебной системе.

Определяются исторические, социальные и правовые предпосылки становления и развития специализированных судов и уголовной юстиции по делам несовершеннолетних в Украине. Понятие «система ювенальной юстиции» включает как специализированные судебные органы, так и соответствующие подразделения правоохранительных органов, а также государственные и негосударственные службы по защите прав детей.

Ключевые слова: судебная власть, суд, специализация судов, специализация судей, судебная юрисдикция, ювенальная юстиция, процессуальная дифференциация.

SUMMARY

Silantyeva E. E. Organizational Problems of the Principle of Specialization of Courts. – On the Rights of Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of legal sciences on specialty 12.00.10 – Judiciary; prosecution and advocacy. – National Law University named after Yaroslav Mydry, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2014.

Dissertation is devoted to scientific research of the nature and content of the principle of judicial specialization, distinguishing its components and forms of implementation, the perspectives of adoption of new norms, regulating the implementation of this principle in the judicial system of Ukraine. The principle of specialization is the basis of the organization and functioning of the courts. It means the division of labor between agencies and officials of the judicial system, aimed to improve the competence and efficiency of the administration of justice. It has been proved that judicial specialization is an important component of the standard of access to justice.

The considerable attention is given to the criteria of judicial jurisdiction differentiation on the criterion of specialization and ways to overcome jurisdictional conflicts in the judicial system of Ukraine. The organizational and legal bases of formation and development of the juvenile justice system in Ukraine is presented.

Key words: judiciary, court, specialization of courts, specialization of judges, judicial jurisdiction, juvenile justice, procedural differentiation.

Відповідальний за випуск
канд. юридичних наук, асистент
О. М. Овчаренко

Підписано до друку 15 травня 2014 р. Формат 60х90 1/16
Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Тираж 100. Зам. № 916

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77